

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ (της **Ιωάννας Μουτσοπούλου**)

(Συνέχεια του 5ου μέρους του δοκιμίου «Έθνη και Παγκοσμιοποίηση»)

Επομένως, εφόσον το παρόν ενός έθνους στηρίζεται κατά μεγάλο μέρος στο παρελθόν, πρέπει να διερευνηθεί **η έννοια της όποιας παράδοσης, τι σημαίνει αυτή και ποια πρέπει να είναι η δυναμική της.** Η παράδοση είναι ένας κρίκος συνδεδετικός με το παρελθόν. Το παρελθόν είναι πολύτιμο, γιατί δείχνει αυτό που είμαστε σήμερα, παρέχει και τα μαθήματα που πρέπει να πάρουμε, αλλά και πολύτιμες μνήμες. Αλλά, για να λειτουργήσει έτσι το παρελθόν, πρέπει να το γνωρίζουμε ολόκληρο και να μην παίρνουμε από αυτό μόνον αυτά που ενισχύουν το αίσθημα υπεροχής ή τη δικαιολογία των λαθών μας.

Αν, επίσης, το παρελθόν αποτελέσει τον κύριο ή μοναδικό άξονα γύρω από τον οποίο θα κινηθεί το παρόν και το μέλλον, αν γίνει ένα είδωλο αρνούμενο στην ουσία το μέλλον, τότε η παράδοση ως ουσιαδώς αμετάβλητη είναι επιβλαβής και αποτελεί στην κυριολεξία οπισθοδρόμηση. Για τον ίδιο λόγο απαιτείται και η ιστορική γνώση για το σύνολο του κόσμου, μια και η άγνοια ή άρνηση ή υποβάθμιση της ύπαρξης του «άλλου» είναι φυτώριο ολοκληρωτισμού. Αλλά, δυστυχώς, η ιστορία γράφεται βάσει της δύναμης των συμφερόντων και των πεποιθήσεων και έτσι τα ιστορικά στοιχεία χάνονται.

Γι' αυτό είναι χρήσιμη η επικοινωνία και με άλλους

πολιτισμούς. Το είδαμε αυτό με τους μεγάλους σοφούς όπως τον Πυθαγόρα, τον Σόλωνα, τον Πλάτωνα και άλλους, που όλοι ταξίδευσαν και ήλθαν σε επαφή με άλλους παλιότερους μεγάλους πολιτισμούς, στοιχεία από τους οποίους μετέφεραν μετουσιωμένα μέσω της δικής τους ερμηνείας και ζωής στον πολιτισμό του ελλαδικού χώρου ανακαινίζοντας την επιρροή του παρελθόντος με έναν μοναδικό τρόπο. Τέτοιου είδους συνθέσεις παρελθόντος και μέλλοντος καθώς και διαφόρων στοιχείων πολιτισμών είναι πολύ δύσκολες και αποτελούν ίσως την απαρχή μεγάλων πολιτισμών, γιατί η ίδια η σύνθεση αποτελεί ένα ολότελα νέο στοιχείο.

Ο καθορισμός και η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας

Ο υπερκαθορισμός της ταυτότητας είτε των πλειονοτήτων είτε των μειονοτήτων οδηγεί σε οπισθοδρομήσεις μέσω μιας προσκόλλησης στο παρελθόν και μιας άρνησης αλληλεπίδρασης τόσο με το μέλλον όσο και με τις άλλες κουλτούρες. Οπότε η αλληλεπίδραση γίνεται πλέον είτε βίαια με επιβολή ανθρώπων και συνθηκών είτε μέσω λειτουργικών ανταλλαγών π.χ. εμπορικών, που όμως και πάλι κινούνται μόνον στο πλαίσιο μιας επιβολής της ανάγκης σε συνδυασμό με τον ατομικισμό του ανθρώπου. Το ορθό πλέον θα ήταν (γιατί ο άνθρωπος μπορεί τώρα να το κάνει λόγω της ανάπτυξής του) η αλληλεπίδραση να γίνεται ήπια και με επιλογή των ίδιων των ανθρώπων που θα έχουν ταυτόχρονα ορθά κίνητρα και γνώση. **Η ορθή αλληλεπίδραση δεν καταστρέφει την ταυτότητα, εδώ είναι το κρίσιμο σημείο, γιατί τότε υπάρχει ορθή μετουσίωση των επιρροών και συνέχεια της εαυτότητας.**

Αυτή η «εξελληνική νοοτροπία» στην οποία αναφέρεται ο Π. Ήφαιστος στο βιβλίο του(1) αληθεύει σαν πρόβλημα στον βαθμό που αποτελεί μια βίαιη και ποσοτικά καταγιγιστική επιβολή κουλτούρας και θεμελιωδών ιδεών με γενικόλογα κριτήρια μιας υποτιθέμενης «ανώτερου επιπέδου» πολιτικής πρακτικής, συνδυαζόμενη μάλιστα με παθητικοποίηση των πολιτών. Σε τέτοιες περιπτώσεις συνήθως συγκρούονται δύο τάσεις, αυτή του παρελθόντος που δεν εμπεριέχει πια ένα αληθινό ζωντανό όραμα για να στηρίξει τη συλλογική ζωή (και εδώ δεν εννοούμε όραμα υλιστικό, επεκτατικό και ωμής δύναμης) και μία μιμητική τάση

του μέλλοντος που δεν αποτελεί παρά μια γενικόλογη αναφορά σε ένα μελλοντικό όραμα χωρίς υπεύθυνη εννοιολογική επεξεργασία και χωρίς διερεύνηση των συνθηκών του περιβάλλοντος, οπότε είτε η γενικόλογη διακήρυξη αρχών υποκρύπτει αντίθετες επιδιώξεις είτε στην περίπτωση ορισμένων ιδεαλιστών (όπως ορθά επισημαίνει ο Γ. Ζήσης) «η ουτοπία δεν αποτελεί ηθική».

Ερωτάται τότε τι πρέπει να γίνεται. Καταλήγουμε αβίαστα στο συμπέρασμα ότι το διατυπωμένο όραμα δεν πρέπει να είναι γενικόλογο και με αυθεντία ηθικής ανωτερότητας, αν και η επίκληση των μεγάλων ιδεών είναι αναγκαία, όσο και αν φαίνεται αφαιρετική ή αόριστη σε πολλούς. Όμως πρέπει να διαφαίνεται **το νήμα λογικής που διασυνδέει την ιδέα, την ερμηνεία μας για την ιδέα και την πολιτική πρακτική**. Επομένως, είναι χρέος τόσο των πολιτικών όσο και των πολιτών (κυρίως των πολιτών) να πιστοποιούν την ύπαρξη της λογικής διασύνδεσης της ιδέας με την ερμηνεία και την πράξη, δηλαδή να διευκρινίζουν με ορθό τρόπο το κατάλληλο για την εποχή τους περιεχόμενο των προβαλλόμενων ιδεών πριν να τις αποδεχθούν ή τις απορρίψουν καθώς και να γνωρίζουν το πολιτικό γίγνεσθαι πίσω από τις προβαλλόμενες ιδέες, ώστε να μπορούν να εικάσουν τα κίνητρα. Αυτά όλα όμως προϋποθέτουν πρώτα απ' όλα **υπεύθυνο και ενεργό πολίτη** και, δεύτερον, **ελεύθερη ροή πληροφορίας**. Χωρίς αυτούς τους όρους οι ιδέες, ακόμη και μόνον ως ειλικρινείς πεποιθήσεις, μπορούν να χρησιμοποιηθούν παραπειστικά με στρεβλό περιεχόμενο και στρεβλό τρόπο και να εξυπηρετήσουν συμφέροντα, μέχρι που να αποκαλυφθεί στο τέλος ότι η «ιδέα» που προβαλλόταν δεν ήταν αληθινή και επιπρόσθετα να απαξιωθεί και η ίδια η αληθινή ιδέα.

Ένα γνωστό παράδειγμα υπήρξε η ελευθερία της οικονομίας υπό το νεοφιλελεύθερο πρότυπο, όπου η ελευθερία υπέκρυπτε ουσιαστικά την ασυδοσία, η οποία όμως σε καμμία περίπτωση δεν αποτελεί ιδέα, ελευθερία, δημοκρατία ή ο,τιδήποτε τέτοιο. Όμως, εφόσον και ο ίδιος ο μέσος πολίτης στην πραγματικότητα αντιλαμβάνεται ως ελευθερία την απουσία ευθύνης και την αλόγιστη ικανοποίηση των επιθυμιών του, είναι αναπόφευκτο να αποδεχθεί μία τέτοια

επιπόλαιη ερμηνεία υπό την ομιχλώδη προσδοκία κέρδους. Ενώ μια εννοιολογική διευκρίνιση της έννοιας της ελευθερίας δείχνει κατ' ελάχιστον πως η οικονομική υπερανάπτυξη και η επακόλουθη υπερσυγκέντρωση δυνάμεως δεν μπορεί παρά να καταλήξει σε άσκηση απόλυτης εξουσίας, γιατί αυτή η δύναμη δεν θα χρησιμοποιηθεί φυσικά σε κάποιον άλλον πλανήτη αλλά στον κόσμο των ανθρώπων στη γη. Αυτή είναι η πιο χονδροειδής πλευρά της ανάλυσης του παραδείγματος, γιατί υπάρχουν και διάφορες νομικές πτυχές που σχετίζονται με πιο ειδικές γνώσεις.

Από το άλλο μέρος, βέβαια, δεν θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι δεν πρέπει να επηρεαζόμαστε από τίποτε ξένο, γιατί αυτό θα έμοιαζε με τη φυλετική καθαρότητα, τον ρατσισμό. Ποιο είναι το σημείο ισορροπίας; Αυτό δεν πρόκειται να βρεθεί στην πράξη, αν ο άνθρωπος παραμείνει έρμαιο των επιθυμιών του και ενός συγκεκριμένου μοντέλου ζωής για κατανάλωση ή υπεροχή, γιατί σε αυτά δεν μπορεί να υπάρξει ισορροπία υπό την έννοια που προαναφέραμε.

Επομένως, δεν θα ήταν συνετό να αναμένει κανείς μία μορφή οργανωμένου θεσμού που θα διασφαλίσει την αληθινή ακεραιότητα ενός έθνους ή ενός ατόμου, χωρίς συμμετοχή της ανθρώπινης ατομικής και συλλογικής συνείδησης. Η οργάνωση πάντοτε μειώνει τον εαυτό, αν αυτή είναι το επίκεντρο των εξελίξεων και γι' αυτό τον λόγο πρέπει να είναι δευτερεύουσα, επιβοηθητική. Αλλιώς, αν δεν υπάρξει αυτή η συνείδηση, όλοι θα συνεχίσουν να υφίστανται τις παρενέργειες της εφαρμογής της ωμής δύναμης από όπου και αν προέρχεται.

Εθνική ταυτότητα και Ηθική

Ένα τελευταίο σημαντικό ζήτημα που θα έπρεπε να θίξουμε εδώ είναι **το περιεχόμενο των ηθικών αρχών σε σχέση με το έθνος**. Αληθεύει το ότι οι ηθικές αρχές διαφέρουν από κοινωνία σε κοινωνία, αλλά η κοινωνική διαφοροποίηση καθεαυτή δεν αποτελεί δικαιολόγηση για το περιεχόμενό τους, δηλαδή, ένα εγκληματικό περιεχόμενο δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με την επίκληση της διαφορετικότητας. Το δε εγκληματικό περιεχόμενο πρέπει να προσδιορίζεται όχι από τα συμφέροντα των ελίτ ή των

συλλογικοτήτων, αλλά με τρόπο κατάλληλο για τις ανάγκες του διαφαινόμενου παγκόσμιου πολιτισμού (μια και μιλάμε για σχέσεις μεταξύ των εθνών σε αυτό το σημείο). Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να αποφευχθεί η πιθανότητα κατάχρησης οποιασδήποτε ιδέας εκ μέρους των ελίτ (όποιας προέλευσης) ή των μαζών. Η αξία του υπεύθυνου και ενεργού πολίτη αναδεικνύεται σε κάθε σημείο πιθανής κρίσης, ακόμη και στην ανάγκη ανάδειξης και ενίσχυσης μιας ορθής ηγεσίας.

Μπορεί, επίσης, να θεωρείται ως ηθική αρχή απλώς αυτό που συντηρεί την εθνική ταυτότητα. Όμως, παρ' όλο που η ηθική μπορεί να περιλαμβάνει και ένα τέτοιο στοιχείο, ωστόσο η ηθική καθαυτή είναι πολύ ευρύτερη, γιατί αφορά σχέσεις μεταξύ μερών καθώς και μερών και όλου. Μια ηθική που θα αποβλέπει μόνον στην ενίσχυση του αυτοπροσδιορισμού θα είναι είτε ελλιπής είτε ενίοτε μη-ηθική. Μία άλλη παρόμοια όψη είναι αυτή του εθνικού συμφέροντος, αλλά όχι υπό την έννοια ότι ο,τιδήποτε ονομάζουμε εθνικό συμφέρον θα είναι και ηθικό. Για παράδειγμα, αν δεχθούμε ότι κάθε πόλεμος που διεξάγει ένα έθνος είναι υποχρεωτικά ηθικός, τότε δεν θα πρόκειται για αληθινή ηθική, αλλά για σωβινισμό, ενώ, αν γίνει δεκτό ότι μόνον ο δίκαιος εθνικός πόλεμος είναι ηθικός, τότε αυτό θα είναι ηθικό, όμως σε αυτή την περίπτωση η ηθική στην πραγματικότητα δεν θα έγκειται στην εθνικότητα αλλά στη μεγάλη αρχή της δικαιοσύνης, γιατί αυτή θα είναι ο παράγοντας που θα νομιμοποιεί τον εθνικό πόλεμο. Η διάκριση πρέπει να είναι λεπτοφυής, για να ξεδιαλύνουμε τις έννοιες που όλοι στον κόσμο επικαλούνται, αλλά με πολύ μικρή έως καμμία εννοιολογική επεξεργασία.

Μία τελευταία διευκρίνιση στο παραπάνω είναι το ότι μια πιο αφηρημένη αρχή όπως η δικαιοσύνη, ορθά και όχι παραπλανητικά ή αφελώς ερμηνευόμενη, δεν οδηγεί σε καταστροφή το έθνος, γιατί μέρος π.χ. της δικαιοσύνης ή της ελευθερίας είναι και η ζωή του έθνους και η ορθή ανάπτυξή του. Μόνον η κατάχρηση της δυνάμεως παρεμποδίζεται από μια τέτοια αρχή σαν τη δικαιοσύνη. Το ποια χρήση και ερμηνεία θα της γίνεται θα εξαρτάται πάντοτε

από τις ταυτίσεις των ανθρώπων, των συλλογικοτήτων και τα πρότυπά τους. Μια συλλογικότητα με πρότυπα ωμής δυνάμεως δεν θα ήταν δυνατόν να αποδεχθεί μία τέτοια ηθική διάκριση και τα όπλα θα ήταν η μόνη «ηθική» που θα αναγνώριζε. Μια αληθινά δημοκρατική κοινωνία θα είχε διαφορετικά πρότυπα και θα επεξεργαζόταν με αυξανόμενα διακριτικό τρόπο την ηθική της υπόσταση, χωρίς να χάνει την αυτεξουσιότητά της, γιατί αυτή η ηθική υπόσταση ισχυροποιεί την ταυτότητα και δεν την αδυνατίζει.

Ένα στοιχείο που περιπλέκει την κατανόηση της ηθικής υπόστασης είναι η σύγχρονη αποδοχή ενός ανθρωπισμού που είναι όμως αδύναμος και σχετικά αβαθής. Αρχικά θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι **χωρίς ανθρωπιστική αντίληψη δεν υπάρχει ηθική**. Αλλά μια γενική και αόριστη ανθρωπιστική αντίληψη δεν επαρκεί για την ηθική ορθότητα, γιατί θα καταλήξει να είναι μία αδυναμία τόσο κατανόησης του κόσμου όσο και αντιμετώπισης της πραγματικότητας. Απαιτείται μία διαύγεια κινήτρου, αντίληψης των συνθηκών, αντίληψης της ανθρώπινης ψυχολογίας και κατανόησης των αιτίων που έχουν επιφέρει συγκεκριμένες ανάγκες χρήζουσες θεραπείας. Μία ανθρωπιστική στάση που είναι παθητική και περίκλειστη στα σύνορα ενός κράτους ή έθνους-κράτους, χωρίς ενεργό ενδιαφέρον για την πραγματικότητα στον κόσμο έξω από αυτά τα σύνορα δεν είναι ολοκληρωμένη ηθική και αργά και σταδιακά αυτό αποδεικνύεται στην πράξη με αδιέξοδα, όπως π.χ. με τα αδιέξοδα στη φιλομεταναστευτική πολιτική στη Σουηδία. Ο σημερινός κόσμος είναι τόσο ενιαίος και αλληλοεπηρεαζόμενος που οι τοπικές πολιτικές δεν αρκούν για την επίλυση ή έστω την ανακούφιση παγκόσμιων προβλημάτων. Επομένως, όλα τα δεδομένα μάς ωθούν στο να γίνουμε ενεργοί πολίτες της χώρας του ο καθένας αλλά και του κόσμου όλου με υπευθυνότητα.

Αλλά τέτοιες κοινωνίες προς το παρόν δεν υπάρχουν.

Τελικά, μπορούμε να πούμε ότι η αποκλειστική προσήλωση στα τυπολογικά χαρακτηριστικά ενός έθνους ως κάτι συγκεκριμένο κάνει μεν πιο εύκολη την πολιτική διαχείριση, επειδή ξεφεύγει από το πεδίο του χαώδους της συνείδησης και της εξέλιξης, αλλά

παράλληλα μικραίνει την εθνική εμβέλεια από άποψη πνευματική, αποξενώνει τους ανθρώπους και οδηγεί σε συγκρούσεις.

Αναφορές:

(1) Π.Ήφαιστος, Η Εξωελληνική Νοοτροπία και τα Αίτιά της, εκδ. Ποιότητα.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Ημερομηνία δημοσίευσης κειμένου: 24 Απριλίου 2014

Φωτό: wikimedia

Μπορείτε εδώ να δείτε όλα τα μέρη του δοκιμίου «Έθνη και Παγκοσμιοποίηση».